

ખેડુત ઉપયોગી ભલામણ

કીટકશાસ્ત્ર વિભાગ, ન. મ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય નવસારી ખાતે રાષ્ટ્રીય કૃષિ વિકાસ યોજના 'મોજણી અને નિગાહ આધારિત પાક રોગ જીવાત પૂર્વાનુમાન પદ્ધતિ' હેઠળ નવસારી જીલ્લામાં આંબાના પાકમાં મધિયાનો ઉપદ્રવ માલુમ પડેલ છે.

આંબાનો મધિયો

આંબાના પાકમાં ત્રણ જુદા પ્રકારની મધિયાની જીવાત નોંધાયેલી છે જેના વૈજ્ઞાનિક નામ આ પ્રમાણે છે. *Amritodus atkinsoni* (એમરીટોડસ એટકીનસોની) , *Idioscopus clypealis* (ઈડીયોસ્કોપસ ક્લાયપીલીસ) , *Idioscopus niveosparsus* (ઈડીયોસ્કોપસ નીવ્યોસ્પારસસ).

ઓળખ :

બચ્ચાં અને પુખ્ત કીટક ફાયર આકારના અને ઝાંખા રાખોડી રંગના હોય છે. જે ખુબ જ ઝડપથી ત્રાંસા ચાલતા હોય છે. ઈંડામાંથી સેવાયેલા બચ્ચાં સફેદ રંગના હોય છે તેમજ નાની લાલાશ પડતા રંગની આંખોવાળા હોય છે જે સમય જતાં ભૂરા રંગમાં પરિવર્તિત થાય છે. પુખ્ત કીટકના માથા ઉપર ગાઢા બદામી રંગના ત્રણ ટપકાં અને વચ્ચેના ભાગમાં પટ્ટો ધરાવતા હોય છે. *A. atkinsoni* કદમાં સૌથી મોટા તેમજ ગાઢા ભૂખરા રંગના ૪.૨ થી ૫.૧ મી. મી. જેટલા લાંબા હોય છે તેમજ છાંયડાવાળી જગ્યામાં સંવર્ધન કરતાં હોય છે. *I. niveosparsus* મધ્યમ કદના ૪.૩ થી ૫.૩ મી. મી. જેટલા લાંબા જ્યારે *I. clypealis* સાંકડા તેમજ કદમાં નાના ૩.૪ થી ૩.૯ મી. મી. જેટલા લાંબા હોય છે જેમનું સંવર્ધન સૌથી વધુ થતું જોવા મળે છે.

જીવનક્રમ :

સામાન્ય રીતે ઈંડા મૂકવાની શરૂઆત નવેમ્બર મહિનામાં જોવા મળતી નવી કૂંપળોના પાન ઉપર થાય છે. માદા કીટક પાનની નીચેની બાજુએ મધ્ય નસ તેમજ પુષ્પ વિન્યાસમાં કૂમળા ભાગોમાં એકલ દોકલ રીતે ઈંડા મૂકે છે. એક માદા કીટક અંદાજીત ૧૦૦ થી ૨૦૦ જેટલા ઈંડા મૂકે છે. સામાન્ય રીતે મધિયાનો ઉપદ્રવ આખા વર્ષ દરમિયાન જોવા મળે છે. પરંતુ મોર બેસવાના સમયે તેની સંખ્યામાં એકાએક વધારો થતા જોવા મળે છે. કેરીની સીઝન પુરી થયા બાદ પુખ્ત કીટકની સુષુપ્ત અવસ્થા ઝાડના થડ પર રહેલી તીરાડોમાં પસાર કરે છે અને ફરી થી ઓક્ટોબર મહિનાના અંતમાં સક્રિય થાય છે.

નુકશાન :

માદા કીટક પુષ્પવિન્યાસના કુમળા ભાગોમાં વધુ ઈંડા મૂકે ત્યારે આ ભાગો સુકાઈ અને ખરી જાય છે. બચ્ચાં અને પૂખ્ત કીટક કુમળા પાન, તેમજ પુષ્પવિન્યાસના જુદા જુદા ભાગોમાંથી રસ ચૂસીને નુકશાન કરે છે. વધુ

ઉપદ્રવના કારણે પાન તરડાઈને બેડોળ આકારના થાય છે. જ્યારે પુષ્પવિન્યાસના કુમળા ભાગો સુકાઈ જવાથી વટાણાથી નાની કેરીઓ સુકાઈને ખરી પડે છે. આ ઉપરાંત આ કીટકના શરીરમાંથી ઝરતો મધ જેવો ચીકણો પદાર્થ પાન પર પડતા તેના પર કાળી ફૂગ વિકાસ પામે છે જે પ્રકાશસંશ્લેષણ ક્રિયાને અવરોધે છે. આ જીવાતને ભેજ અને છાંયડાવાળું હવામાન વધુ અનુકૂળ આવે છે. આ જીવાતનો ઉપદ્રવ આફ્રિકા સરદાર અને લંગડો જાતોમાં વધુ જોવા મળે છે.

સંકલિત નિયંત્રણ વ્યવસ્થાપન :

- આંબાના ઝાડ ખૂબ જ મોટા થઈ ગયા હોય ત્યાં જરૂર મુજબની છટણી કરવી જેથી સૂર્યપ્રકાશ જમીન સુધી દાખલ થઈ શકે.
- આંબાવાડીમાં પાણીના નિતારની પુરતી વ્યવસ્થા કરવી.
- સુષુપ્ત અવસ્થામાં રહેલ પુખ્ત કીટકોના નાશ માટે ઓક્ટોબર મહિનામાં કાર્બારીલ ૫૦ ટકા પાણીમાં દ્રાવ્ય પાવડર ૪૦ ગ્રામ ૧૦ લીટર પાણીમાં ઓગાળી ઝાડના થડ તેમજ જાડી ડાળીઓ પર છંટકાવ કરવો.
- મોર ખીલે તે પહેલા સીન્થેટીક પાયરેથ્રોઈડ ગ્રુપની દવાઓ જેવી કે ડેલ્ટામેથ્રીન ૨.૮ ટકા ઈસી ૩ મી. લી. અથવા સાયપરમેથ્રીન ૨૫ ટકા ઈસી ૧.૨ મી. લી. અથવા આલ્ફામેથ્રીન ૧૦ ટકા ઈસી ૧.૭ મી. લી. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં ભેળવીને છંટકાવ કરવો.
- નીઓનીકોટીનોઈડ ગ્રુપની ઈમીડાકલોપ્રીડ ૧૭.૮ ટકા એસએલ ૨.૮ મી. લી. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં ભેળવીને છંટકાવ કરવો.
- મોર બેસી ગયા પછી શક્ય હોય ત્યાં સુધી જંતુનાશક દવાનો છંટકાવ કરવાનું ટાળવું.

આ ઉપરાંત ફેનોબુકાર્બ ૫૦ ટકા ઈસી ૨૦ મી. લી. અથવા ક્વીનાલફોસ ૨૦ ટકા ઈસી ૨૫ મી. લી. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં ભેળવીને છંટકાવ કરવાથી પણ મધિયાનું નિયંત્રણ થઈ શકે છે.